

Miquel de Palol Narrador i poeta

“Catalunya és ara un territori inhòspit per a la cultura”

Palol ha guanyat el premi Joanot Martorell amb ‘Un home vulgar’, en què utilitza la restauració d’un orgue com a símbol de la situació de la cultura catalana • També publica ‘Dos poetes. Impressions d’Espriu i Vinyoli’ (Columna) • Text: Francesc Bombí • Fotos: Miquel Anglarill

Per què s’ha interessat a ‘Un home vulgar’ per la restauració d’un orgue?

Jo buscava una peripècia senzilla i un món quotidià, tot i que al final no ho ha estat tant, sobre els quals les històries no fossin tan explicades o analitzades com descrites, i a partir d’aquí es construí la projecció mental corresponent. Que no fos una història tan analítica com simbòlica.

D’entrada utilitza algun personatge de novel·les anteriors...

Sí, com la Bettina i l’Eusebi Gisberti, que ve d’*El troiacord*, i la família del qual surt també a *El quincorn*, i torna a sortir en altres llibres que estic escrivint ara... Hi ha gent com ara el García Márquez i el Faulkner que es munten el seu món al voltant d’un lloc, i jo he intentat muntar-me’l al voltant d’una sèrie de personatges... Com una xarxa, són connexions. Un personatge que apareix en uns llibres, tal altre en uns altres, i uns altres es creuen...

És un univers que obeeix a un pla?

Jo sóc dels que creuen en la planificació, m’hi trobo més a gust que no pas improvisant. És més, a partir d’una bona planificació puc saltar-me les normes que m’he posat, però abans l’estructura s’ha d’aguantar. A partir de les cent pàgines, si no hi ha una estructura que ho aguantí una mica és molt difícil de gestionar l’obra, en termes intel·lectuals.

Hi ha molts aspectes que no acaba de resoldre...

D’això se’n diu realisme, perquè la vida funciona així... Hi

ha coses que lliguen, però la majoria de coses, no. És un efecte de descompressió, perquè crec que el món neoplatonitzant que hi ha al darrere és tan fort que si tot lligués seria insuportable.

A què es refereix quan parla del món ‘neoplatonitzant’?

És una operació nostàlgica meva. Davant la pregunta *en quin món m’agradaria viure*, jo penso en la Florència dels Medici, la Saxònia de Bach i Silbermann i tota aquesta gent... Què en queda, de tot això, o què n’interessa? Poca cosa. Això és l’argument d’aquesta novel·la. En termes personals meus és una operació nostàlgica, però objectivament és una reflexió social. Crec que fins i tot hi ha algun moment en què el protagonista es pregunta quin sentit té avui restaurar aquests orgues antics que no interessen a ningú.

I es respon que és arqueologia...

També se sent taxidermista: l’orgue era viu quan es va construir, però ell no l’està resuscitant, sinó dissecant, perquè el món on va a parar la música de l’instrument ja no és el mateix. Això es converteix en un emblema de l’art en general i de la literatura en particular. Quin sentit té escriure novel·les? A mi m’agrada molt aquella dita alquimista que diu que has de buscar la pregunta, perquè tota la realitat és la resposta.

I quin creu que és el sentit d’aquesta novel·la?

En tindrè prou si he aconseguit que algun lector s’interessi per algunes de les qüestions que s’hi plantegen, i que d’alguna manera això hagi encès algun llum en algú. També em satisfaria que els que ja estan interessats en aquestes qüestions, que vull creure que no

som tan pocs com diuen alguns, ressonessin amb el que jo hi exposo i els donés algun plaer i esbarjo.

L’acció d’‘Un home vulgar’ se situa al nord d’Europa...

La història està ambientada en un lloc ideal que participa d’Holanda i del nord d’Alemanya per realisme, perquè aquesta història és inimaginable a Catalunya, per una qüestió de respecte a la pròpia tradició cultural, terreny en què ho tenim tot per fer. Sembla que estem la mar de contents d’haver-nos convertit en un destí turístic tropical. La cultura arriba a Gaudí i a Dalí, els pròcers actuals són Miguel Poveda i Ferran Adrià. Si hem decidit tropicalitzar-nos, és una opció, però aleshores hi haurà una migració cultural... Quan Daniel Barenboim va voler fer l’Orquestra del Diwan de musulmans, jueus i

cristians, va pensar de venir a Espanya i que el lloc amb més tradició i cultura seria Catalunya: van estar-lo marejant que si això i allò, i mentrestant a Sevilla li van oferir tot el que va voler i la seu de l’orquestra és allà. En aquests moments Catalunya, al contrari de la resta d’Espanya, és un territori inhòspit per a la cultura, i encara més per a l’alta cultura. Aleshores te’n vas a França, Alemanya o Anglaterra i t’agafen atacs de gelosia...

Són cultures que per començar tenen ben clar què és cultura popular i què és alta cultura...

Efectivament. Aquí no sé qui ha decidit que és el mateix la cultura popular i l’alta cultura tradicional, i això és un disbarat propi d’un analfabet: des del moment en què es barreja tot des de la gestió estem perduts, perquè vol dir que ens posem a les mans de les lleis del mercat i s’ha acabat el broquil.

Així com a la novel·la restauren l’orgue, vostè creu que cal restaurar la literatura?

S’ha de mantenir. El restaurador fa una lectura a fons de l’orgue i pren un partit. Prenent partit el que he intentat demostrar és que quan fas una operació d’aquest abast no pots mantenir-ho tot, has de renunciar a alguna cosa. La pretensió de mantenir-ho tot és vana: si una escultura és un àngel, és un àngel, i si és Venus, és Venus, no pot ser alhora Venus i un àngel, has de triar. Hi ha dues maneres bàsiques de mantenir la literatura, i les dues són molt clares i totes dues passen un moment difícil a Catalunya: una és el

Fent exercicis

Miquel de Palol (Barcelona, 1953) va començar la seva carrera literària com a poeta, quan va publicar a la revista *Serra d’Or* la primera part del poemari *Lotus*. Amb llibres com ara *Arxiu de poemes independents* (1975) i *El porxo de les mirades* (guanyador del premi Carles Riba el 1982), la poesia va ser el seu gènere gairebé únic fins que el 1989 va publicar *El jardí dels set crepuscles* (Proa), novel·la en tres volums que marcarà una fita important, i va guanyar premis com ara el Joan Creixells, el de la Crítica de Serra d’Or, el Nacional de la Crítica i el Nacional de Literatura Catalana. Després van venir, entre d’altres, les novel·les *Grafomàquia* (Proa, 1993), *Ígur Nebli* (Proa, 1994), *El Quincorn* (Proa, 1999), *El Troiacord* (Columna, 2001) i el llibre de poemes *Nocturns* (Columna, 2003).

El 2004 comença una sèrie de nou llibres que titula *Exercicis sobre el punt de vista*, dels quals forma part aquest *Un home vulgar*, així com també els ja publicats *Les concessions* (Columna, 2003), *Contes en forma de L* (Moll, 2004) i *Gallifa* (Columna, 2006). La seva intenció era una literatura d’idees, que plantegi les preguntes adequades per entendre el món d’avui. L’autor assegura que “qualsevol llibre de més de dos-cents anys és incompreensible, perquè està ple d’acudits per als quals nosaltres no tenim referent. És possible que els contemporanis d’Homer riguessin llegint-lo, i que coses que ara ens semblen absoluts enigmes fossin acudits... I no cal anar tan lluny: Kafka reuneix els seus amics, els llegeix el començament d’*El procés* i ells riuen com bojos, cosa que avui no passa”.

tracte en si dels materials literaris, és a dir, unes bones col·leccions universitàries i de clàssics, que no existeixen, i bones subvencions a historiadors i exegetes. D’altra banda tot això cau si no té una bona base que hauria de ser l’escola, on les lectures siguin les que han de ser i no les col·locades que són en aquest moment. Quan veig el que llegeixen les criatures a l’escola catalana en aquests moments em poso les mans al cap. Evidentment que han de llegir llibres que són al seu abast, però no han de llegir merda, perquè si a la gent els donen subproductes d’ínfima qualitat no s’enganxaran mai a la lectura. Hi ha extraordinaris

“Si a la gent els donen subproductes d’infima qualitat no s’enganxaran mai a la lectura”

litat... Vas a un concert i et trobes que la noia que et ven l’entrada també ho sap tot...

D’altra banda ens mostra com hem perdut les referències iconogràfiques i mitològiques...

Quan he dit que aquest llibre era una operació nostàlgica també em referia a això: en aquests moments la ciutadania no reconeix les seves pròpies icones. Jo mateix, quan vaig anar a veure els primers orgues per preparar la novel·la em vaig comportar com un analfabet secundari. A molts dels orgues hi ha un personatge que és un home amb barba i corona que toca l’arpa, i el segon cop que el vaig veure vaig preguntar qui era, i la senyora acomodadora em va mirar amb cara de voler dir: “D’on baixa, aquest bàrbar?”. “Això ho sap tot-hom: és el rei David”, va dir. Hem perdut els referents, i són irrecuperables.

Això dels ‘Exercicis sobre el punt de vista’ no és una mica exhibicionista?

Segurament, sí. Potser sona una mica pretensions, però és un homenatge a Bach, que al llarg de la seva vida va articular una sèrie de composicions sota el títol d’*Exercicis per a teclat*. Resulta que la primera part són les *partitas*, la segona crec que el concert italià i una suite francesa, la tercera la missa per a orgue i la quarta, les *Variacions Goldberg*. Té l’humor de dir-ne exercicis per a teclat, de les variacions, que són segurament una de les sèries més difícils de tocar de la història dels teclats. En realitat el meu títol és una mica un resum, perquè hauria de ser *Exercicis sobre el punt de vista, el temps i l’extensió*, perquè el que en realitat s’intenta és veure o demostrar com els elements previs condicionen el resultat. Si a algú li sembla que això és un acte d’exhibicionisme, no tinc res a dir-hi. Al final tots serem jutjats per la bondat dels resultats, no per si ens hem permès una broma estructural aquí o allà.

na més complicada, amb més variants i subtileses fins a aquell moment. Vaig escollir un orguener, i no un sabater o rellotger, perquè m’agrada molt la música, i vaig descobrir que és tot un món, aquest instrument.

En aquesta novel·la l’erudició i el debat filosòfic vénen més per les converses dels personatges que pel narrador...

Sí, però, en tot cas, és una erudició realista. En les meves visites a orgues molt sovint m’he trobat que fins i tot el porter clava unes conferències sobre l’instrument que et deixa garratibat, sobre el significat de les estàtues, la història de la loca-

I les religions paganes no tenien aquest mateix problema?

És possible, però les religions paganes tenien una cosa molt positiva, i és que eren molt tolerants. Com que les estructures de l’Estat no estaven muntades sobre la base de la religió, no hi havia cap necessitat d’imposar-les: no s’obligava el poble a adorar Afrodita...

Sorprèn la complexitat de la restauració d’un orgue i les implicacions filosòfiques que hi ha al darrere...

En aquella època un orgue era la màquina més complexa que havia construït la civilització occidental, abans dels automòbils, els ordinadors o els avions... La màqui-

llibres assequibles, clàssics com *El petit príncep*.

També s’intenta fer passar llibres per a adults com a llibres infantils, de vegades...

Això ja són operacions venjatives, com *Els viatges de Gulliver*, que és una crítica ferotge a la societat amb molt mala llet, i s’ha arribat a censurar i a convertir en una cosa que no és.

Expliqui’m què intenten fer els sectaris eclesianistes en el seu llibre...

És l’operació que fan totes les esglésies, i la que ha fet tradicionalment el cristianisme i la que ara està fent l’Islam.

Narrativa

Querelles i baralles a l’entorn d’un orgue

Jordi Llavina

Un famós restaurador d’orgues, que respon al nom tan escaient de Sebastian Bosch (un nom germànic i català), arriba a la ciutat de Twerpyden (ciutat imaginària) per dur-hi a terme la restauració de l’orgue local. Es tracta d’una feina laboriosa, en què participaran diversos operaris qualificats. L’estada a la ciutat durarà uns tres mesos, en els quals la infinitat de peces de l’instrument i un cor d’estàtues de tradicions diverses que formen part del conjunt perdran la seva posició habitual per rebre les atencions de pinzells i altres estris de poliment. A la ciutat hi opera una secta, que respon al nom dels Eclesianistes, que defensa unes tesis particulars per a la col·locació de les diverses estàtues de l’orgue. Hi ha, també, una mena de vampir, que fa una certa feredat pels carrers nocturns de Twerpyden. I, per acabar-ho d’arrodonir, una nena que desapareix i que no sortirà fins al final. No us dic com surt, al final, si viva o morta.

En la seva narració, Palol no estalvia referències tècniques, sovint incomprensibles per als llecs, no únicament referides al món de la música i la musicologia, sinó també al de l’arquitectura o el pensament –personatge, doncs, de la família del *Leverkühn de Mann*–. És, no en tinc cap dubte, un narrador amb un marc de referències molt complet. Palol ha confessat que el títol té un toc irònic. Sens dubte: Bosch –a qui, la restauració a banda, passaran moltes coses en la seva estada a la ciutat– potser no és un home de geni, però s’hi acosta. Potser dins la categoria “home de geni”, seria més aviat un “home vulgar de geni” –a la manera del clàssic Ulrich, l’home sense qualitats, que de tantes com en tenia no s’hi posava mai més–. Palol ens el presenta a les acalles de la seva carrera, a punt de retirar-se. Bosch constitueix una referència ineludible en el món de la restauració d’orgues. Capaç d’argumentar amb solvència sobre escoles musicals o estils diferents a partir dels materials o de la disposició de les peces d’un instrument concret, però també sobre

moltes altres coses. A més, no és immune a la bellesa. Ha après a dominar la bellesa que es desprèn de la pràctica de l’ofici, de la convivència amb uns elements valuosos com autèntics tresors. Però no tant la bellesa de les dones, que aquí, en una de les querelles no pas menors, es presenten en una dualitat. I és que són dues, les dones que acompanyen el protagonista en el seu viatge dantesca.

Jordi Llovet va escriure un article que abundava en un dels temes de la novel·la paloliana: si val la pena o no de fer-se fort en el manteniment de la tradició. Formulada com una pregunta: l’orgue barroc de Twerpyden, ¿representa un patrimoni immens, un valor immutable de transmissió d’idees i de sensibilitat artística, o més aviat una carraca de la qual val més desprendre-se’n de seguida per crear sense lligams ni noses? Aquí hi ha la mare dels ous, sí, perquè a més Palol hi ha insistit en totes les entrevistes concedides. Però la seva història encara va més enllà, obre molts altres fronts, disposa de noves querelles per a l’enfrontament de personatges –en aquells coneguts diàlegs a *plusieurs* que tant agraden a l’autor.

Finalment, torna a emergir la raó particular, fascinada per la querella entre l’home artista i l’home savi; o per aquest detall pictòric formidable que descriu el pit de la jove *partenaire* de Bosch en el seu viatge twerpydinià: “La meitat superior del pit és mig com perfecte, la meitat inferior un quart d’esfera perfecta, però si superposes les figures geomètriques i no coincideixen, perquè un triangle i un semicercle tenen en el millor dels casos quatre punts de contacte, com és que ho fan tan bé en el cos?”. Són les belles paradoxes universals que apareixen en els llibres de Palol i en cap més (vull dir, d’ara). El narrador que pensa en gran, però que demostra un gran talent, també, per la miniatura.

Un Home Vulgar. Exercicis sobre el punt de vista II: Apòleg

Miquel de Palol
 Premi Joanot Martorell
 Edicions 62. Barcelona, 2006